

Eindrapport AlaBaMa - Noord

SURF Educatie<F> tender 2002

Naam penvoerende instelling:
Namen overige participerende instellingen:
Datum:
Auteurs

Rijksuniversiteit Groningen
Hanzehogeschool Groningen
17 januari 2005
Bart van de Laar; José Eggink; Frans Hoetink

Inhoudsopgave

1	Samenvatting.....	4
2	Karakteristieken project	5
3	Toetsbare resultaten.....	5
4	Werkpakketten	7
4.1	Werkpakket 1: functioneel ontwerp	7
4.2	Werkpakket 2: technisch ontwerp en prototype	7
4.3	Werkpakket 3: definitief ontwerp.....	8
4.4	Werkpakket 4: realisatie en implementatie.....	9
4.5	Werkpakket 5: evaluatie en nazorg	9
Bijlage A.	Standlijnen.....	12
Bijlage B.	Kennisdisseminatie.....	13
Bijlage C.	Exploitatieplan website.....	18
Bijlage D.	Evaluatie.....	20
Bijlage E.	Voorbeelden en good practices.....	24

1 Samenvatting

Het project *AlaBama Noord* ontwikkelde een op de faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen – RUG en faculteit Techniek – Hanzehogeschool Groningen toegesneden innovatief web-enabled supportsysteem voor docenten. Dat bewerkstelligt transparantie, overdraagbaarheid en herbruikbaarheid van leer materiaal en good practices in curriculumontwerp.

Doelen

Het project beoogde door het herontwerp van competentiegerichte leerlijnen (curriculum-ontwerp) in de opleidingen van FWN en FT de volgende doelen:

- de profilering van de bachelor- en masterstructuur, door herontwerp van leerlijnen in beroepsvorming en in academische vorming;
- het aanvullen van de functionaliteiten van de bestaande digitale leeromgeving (*Blackboard-based*) en intranetten met een supportsysteem voor vakspecifieke ondersteuning voor docenten natuur en techniek;
- een grotere efficiëntie van het ontwerp van competentiegerichte leerlijnen in hoger onderwijs natuur en techniek door een uniformere aanpak en door het ontwikkelen van leer materiaal dat in meerdere programma's bruikbaar is;
- een verhoogde aantrekkelijkheid van hoger onderwijs natuur en techniek voor jongeren die leidt tot een toenemende instroom in FWN en FT, door het aanbieden van een contextrijke en competentiegerichte (elektronische) leeromgeving.

Resultaat

Het project realiseerde de doelen door de volgende resultaten:

- een op de FWN en FT toegesneden innovatief web-enabled supportsysteem, waarmee leer materiaal en *good practices* in curriculumontwerp herbruikbaar zijn (tevens een koppeling tussen het supportsysteem en de bestaande elektronische leeromgevingen (Blackboard-based) en intranetten (XML-based) van de samenwerkende faculteiten);
- vernieuwde competentiegerichte leerlijnen in de opleidingen, ook zichtbaar voor externe verantwoording (m.n. kwaliteitszorg en accreditatie);
- toegenomen professionaliteit van de docenten op het gebied van competentiegericht onderwijs (met name in probleemoplossen, persoonlijke effectiviteit/reflecteren, communiceren, en organiseren en plannen).

Het web-enabled supportsysteem spitst zich toe op ondersteuning van docenten in het ontwikkelen, verzorgen en beoordelen van onderwijs in vier groepen samenhangende competenties:

- probleemoplossen (zoals *informatie verzamelen, probleemdefinitie* en *faseren van probleemaanpak*);
- persoonlijke effectiviteit (zoals *reflecteren op individuele- en groepsprocessen*);
- communiceren (zoals *schrijven, presenteren, vergaderen, debatteren* en *onderhandelen*);
- organiseren en plannen (zoals *taakverdelen* en *kwaliteit beheren*).

De feitelijke HBO of WO-oriëntatie van de opleiding ligt vanzelfsprekend niet in de invulling van het supportsysteem, maar in het accent dat docenten van een opleiding leggen in het gebruik en de inbedding ervan.

Tijdsplanning

De uitvoering van het project besloeg een periode van twee jaar, van 15 december 2002 tot en met 12 december 2004 (zie bijlage A 'Fasering en standlijnen').

2 Karakteristieken project

Het project AlaBama Noord ontwikkelde een op de faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen – RUG en faculteit Techniek – Hanzehogeschool Groningen toegesneden innovatief web-enabled supportstelsysteem voor docenten. Dat bewerkstelligt transparantie, overdraagbaarheid en herbruikbaarheid van leermateriaal en good practices in curriculumontwerp.

Doelen

Het project beoogt door het herontwerp van competentiegerichte leerlijnen (curriculum-ontwerp) in de opleidingen van FWN en FT de volgende doelstellingen:

- de profilering van de bachelor- en masterstructuur, door herontwerp van leerlijnen in beroepsvorming en in academische vorming;
- het aanvullen van de functionaliteiten van de bestaande digitale leeromgeving (*Blackboard-based*) en intranetten met een supportstelsysteem voor vakspecifieke ondersteuning voor docenten natuur en techniek;
- een grotere efficiëntie van het ontwerp van competentiegerichte leerlijnen in hoger onderwijs natuur en techniek door een uniformere aanpak en door het ontwikkelen van leermateriaal dat in meerdere programma's bruikbaar is;
- een verhoogde aantrekkelijkheid van hoger onderwijs natuur en techniek voor jongeren die leidt tot een toenemende instroom in FWN en FT, door het aanbieden van een contextrijke en competentiegerichte (elektronische) leeromgeving.

Resultaat

Het project realiseerde de doelen door de volgende resultaten:

- een op de FWN en FT toegesneden innovatief web-enabled supportstelsysteem, waarmee leermateriaal en *good practices* in curriculumontwerp herbruikbaar zijn;
- vernieuwde competentiegerichte leerlijnen in de opleidingen, ook zichtbaar voor externe verantwoording;
- toegenomen professionaliteit van de docenten op het gebied van competentiegericht onderwijs.

Projectperiode

De uitvoering van het project besloeg een periode van twee jaar, van 15 december 2002 tot en met 12 december 2004. Alabama Noord verwezenlijkte het resultaat in vijf werkpakketten, voorafgegaan door een voorbereidingsfase.

3 Toetsbare resultaten

In de onderstaande tekstkader is een overzicht gegeven van de *deliverables* volgens het Controlling Document en hun realisatie in het project.

Tekstkader 1: Specificatie toetsbare resultaten	
Toetsbare resultaten	Realisatie
<ul style="list-style-type: none"> • een breed toepasbare ontwerpmethodologie voor competentiegerichte leerlijnen in hoger onderwijs op basis van een web-enabled supportstelsysteem (niet specifiek voor natuur en techniek); • een functioneel ontwerp voor een innovatief web-enabled supportstelsysteem voor beroeps- en academische competenties; • een evaluatieplan;	<ul style="list-style-type: none"> • opgeleverd. • opgeleverd is een prototype dat in de staande organisatie in productie wordt genomen; • opgeleverd;

<ul style="list-style-type: none"> • een kwaliteitszorgplan; • een kennisdisseminatieplan; • een exploitatieplan (voor de structurele inbedding). <p>Content:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een goodpractice van een leertaak met contextuele informatie voor ieder van de vier beoogde competentiegroepen, op ieder van drie niveaus (propedeuse, bachelor, master), voor verschillende fasen/stappen in de onderzoekscyclus (voor FWN) of productlevenscyclus (voor FT) in hoger onderwijs natuur en techniek. <p>Docentprofessionalisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • voor de FWN tenminste veertig docenten die een professionaliseringstraject hebben doorlopen in het ontwerpen, verzorgen en beoordelen van competentiegericht onderwijs; • voor de FT tenminste veertig docenten die een professionaliseringstraject hebben doorlopen in het ontwerpen, verzorgen en beoordelen van competentiegericht onderwijs. <p>Kennisdisseminatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tenminste drie Nederlandstalige vakpublicaties (artikelen of boekbijdragen); • tenminste twee Engelstalige vakpublicaties (artikelen of boekbijdragen); • tenminste drie presentaties/workshops of posters op nationale vakconferenties; • tenminste twee presentaties/workshops of posters op internationale vakconferenties; • een project-website met informatie over de resultaten en de voortgang van het project; • voorlichtingsmateriaal voor docenten en studenten; • eindrapport/evaluatierapport (proces en product). 	<ul style="list-style-type: none"> • opgeleverd; • opgeleverd; • opgeleverd. <ul style="list-style-type: none"> • opgeleverd zijn ruim 20 voorbeelden en good practices; zie bijlage. <ul style="list-style-type: none"> • gerealiseerd, 87 docenten waren betrokken bij professionaliseringsactiviteiten in de FWN • gerealiseerd, 129 docenten waren betrokken bij professionaliseringsactiviteiten in de FT <ul style="list-style-type: none"> • gerealiseerd is 2 artikelen, nog 1 artikel in voorbereiding; zie bijlage B; • gerealiseerd zijn 2 artikel; zie bijlage B; • gerealiseerd zijn 7 presentaties op internationale vakconferenties; zie bijlage B; • gerealiseerd zijn 6 presentaties op nationale vakconferenties; zie bijlage B; • gerealiseerd (www.surf.nl, www.rug.nl/alabama/, en www.rug.nl/fwn/voorzieningen/ido/ScO/index) • gerealiseerd door middel van interne publicaties onder andere in facultair nieuwbulletin en de Hanze (Hogeschoolbulletin); • gerealiseerd; zie voorliggend rapport.
---	---

4 Werkpakketten

4.1 Werkpakket 1: functioneel ontwerp

In het eerste werkpakket is aan de hand van interactieve workshops en literatuuronderzoek de ontwerpmethode 4C/ID uitgewerkt, die onder andere aan het supportstelsysteem ten grondslag ligt. Er is ook een aanzet gegeven tot een functioneel ontwerp (de notitie 'Functionele eisen en ontwerpmethode') waarin de didactische uitgangspunten zijn te combineren met verschillende ingangswegen en gebruiksfuncties. Een notitie 'Technische verkenning' geeft achtergrond bij de realisatie van een prototype, en verkent daarvoor de randvoorwaarden.

In de projectorganisatie zijn homogene en gemengde werkgroepen ingesteld. De homogene werkgroepen (samengesteld uit alleen of HG of RUG) sturen de implementatie en de docentprofessionalisering binnen de instellingen. De gemengde groepen ontwikkelden de ontwerpmethode en het functioneel ontwerp voor het supportstelsysteem. In de gemengde werkgroepen bleek het synchroniseren van de gehanteerde en te hanteren concepten voor het te ontwikkelen supportstelsysteem meer tijd te vragen dan was voorzien. Daardoor liep het afronden van het functioneel ontwerp wat achter ten opzichte van de oorspronkelijke planning. Het ontwikkelen en toepassen van de ontwerpmethode -wat in werkpakket 1 nog los van het supportstelsysteem gedaan kon worden- lag op schema. De deelresultaten van te ontwikkelen competentiegerichte leerlijnen werden gebruikt in de totstandkoming van het functioneel ontwerp.

Deliverables	Status
- Notitie 'Functionele eisen en ontwerpmethode' ¹	Volgens planning opgeleverd (notitie in bezit van SURF)
- Notitie 'Technische verkenning' ²	Volgens planning opgeleverd (notitie in bezit van SURF)
- Notitie 'Kennisdisseminatieplan' ³	Volgens planning opgeleverd (notitie in bezit van SURF)
- Notitie 'Kwaliteit en evaluatie'	Vertraagd, doorgeschoven naar werkpakket 2
- <i>Goodpractices</i>	Voortgang voor op planning: 'halffabrikaten' (content voor docentensupportsite) intern beschikbaar
- Docentprofessionalisering	Voortgang voor op planning

* Van werkelijke overuitputting is eigenlijk geen sprake, het gaat om het sneller dan voorzien afronden van een deeltaak/-resultaat in een werkpakket en vervolgens voor die betreffende deeltaak starten met een volgend werkpakket. Het projectmanagement houdt deze werkwijze doelbewust aan voor het gehele project; zo is ook (financieel) gerapporteerd, met goedvinden van SURF.

4.2 Werkpakket 2: technisch ontwerp en prototype

In het tweede werkpakket stond het vervaardigen van een eerste versie van het prototype centraal. Het tweede werkpakket heeft als resultaat tevens het plan 'Kwaliteit en Evaluatie' opgeleverd.

In de projectorganisatie bleek in de gemengde werkgroepen (bestaand uit leden van HG en RUG) nog steeds dat het synchroniseren van concepten en opvattingen over onderwijsontwerp en docentenondersteuning meer tijd vroeg dan was voorzien. Daardoor heeft het ontwikkelen van het eerste prototype vertraging opgelopen. Om dit nu voortvarender te kunnen aanpakken werd de

¹ Notitie 'Functionele eisen en ontwerpmethode' is 10 augustus 2003 verstuurd naar SURF (t.a.v. secretaris CP).

² Notitie 'Technische verkenning' is 10 augustus 2003 verstuurd naar SURF (t.a.v. secretaris CP).

³ Notitie 'Kennisdisseminatieplan' is 10 augustus 2003 verstuurd naar SURF (t.a.v. secretaris CP).

werkgroep Techniek omgevormd tot een intermediaire groep, met leden van de werkgroep Concepten, en een medewerker met deskundigheid in webontwerp en *usability*-onderzoek van het ECCOO, het expertisecentrum computerondersteund onderwijs van de RUG.

Deliverables	Status
- Prototype vs0.1	Vertraagd opgeleverd (bambi.service.rug.nl/alabama)
- Notitie 'Kwaliteitszorg en evaluatie' ⁴	Opgeleverd (notitie in bezit van SURF)
- Kennisdisseminatieproducten	Geen producten voorzien
- <i>Goodpractices</i>	Voortgang voor op planning: 'halffabrikaten' (<i>content</i> voor docentensupportssite) intern beschikbaar
- Docentenprofessionalisering	Voortgang voor op planning

* Van werkelijke overuitputting is eigenlijk geen sprake, het gaat om het sneller dan voorzien afronden van een deeltaak/-resultaat in een werkpakket en vervolgens voor die betreffende deeltaak starten met een volgend werkpakket. Het projectmanagement houdt deze werkwijze doelbewust aan voor het gehele project; zo is ook (financieel) gerapporteerd, met goedvinden van SURF.

4.3 Werkpakket 3: definitief ontwerp

In het derde werkpakket is het prototype verder ontwikkeld, en gevuld met twaalf (voorlopige) *goodpractices* en enkele voorbeelden van onderwijsmateriaal. Er is een testprotocol ontwikkeld voor af te nemen gebruikerstests.

De docentenprofessionalisering en daarmee de ontwikkeling van *content* voor het supportsysteem verliep volgens plan. Bij het afsluiten van het derde werkpakket, en eerste volledige projectjaar, waren binnen de FWN in totaal circa 40 docenten betrokken bij het on-the-job professionaliseringstrajecten voor competentiegericht onderwijs. De FT heeft in het eerste projectjaar circa 85 docenten betrokken bij professionaliseringswerk, zowel in workshops en consults.

Deliverables	Status
- Prototype vs1.0	Volgens planning opgeleverd, gebruikerstest licht vertraagd (www.rug.nl/alabama)
- Kennisdisseminatieproducten	Volgens planning opgeleverd (een workshop; twee presentaties/lezingen op nationale conferenties; twee presentaties op internationale conferenties). Vertraagd zijn twee artikelen voor Nederlandse media en een artikel voor internationaal medium.
- <i>Goodpractices</i>	Voortgang voor op planning: 'halffabrikaten' (<i>content</i> voor docentensupportssite) intern beschikbaar
- Docentenprofessionalisering	Voortgang voor op planning

* Van werkelijke overuitputting is eigenlijk geen sprake, het gaat om het sneller dan voorzien afronden van een deeltaak/-resultaat in een werkpakket en vervolgens voor die betreffende deeltaak starten met een volgend werkpakket. Het projectmanagement houdt deze werkwijze doelbewust aan voor het gehele project; zo is ook (financieel) gerapporteerd, met goedvinden van SURF.

⁴ Notitie 'Kwaliteit en Evaluatie' is 12 december 2003 verstuurd naar SURF (t.a.v. secretaris CP).

4.4 Werkpakket 4: realisatie en implementatie

In het vierde werkpakket is het prototype verder ontwikkeld, en gevuld met *goodpractices* en voorbeelden van onderwijsmateriaal. Met het deels gevulde prototype werden gebruikerstests georganiseerd binnen beide faculteiten. De resultaten zijn meegenomen bij het opzetten van het tweede prototype. Dit prototype heeft ook professionele vormgeving gekregen.

De docentenprofessionalisering en daarmee de ontwikkeling van *content* voor het supportstelsel vorderde volgens plan. Bij het afsluiten van het vierde werkpakket waren binnen de FWN in totaal circa 50 docenten betrokken bij het on-the-job professionaliseringstrajecten voor competentiegericht onderwijs. De FT heeft in de projectperiode circa XXXX docenten betrokken bij professionaliseringswerk, zowel in workshops en consults.

Deliverables	Status
- Prototype vs2.0	Volgens planning opgeleverd, gebruikerstest vertraagd (www.rug.nl/alabama)
- Kennisdisseminatieproducten	Volgens planning opgeleverd (een workshop; twee presentaties/lezingen op nationale conferenties; twee presentaties op internationale conferenties). Vertraagd zijn twee artikelen voor Nederlandse media en een tweede artikel voor internationaal medium.
- <i>Goodpractices</i>	Voortgang voor op planning: 'meerdere halffabrikaten' (<i>content</i> voor docentensupportsite) intern beschikbaar naast wat de content op de site
- Docentenprofessionalisering	Voortgang volgens planning

* Van werkelijke overuitputting is eigenlijk geen sprake, het gaat om het sneller dan voorzien afronden van een deeltaak/-resultaat in een werkpakket en vervolgens voor die betreffende deeltaak starten met een volgend werkpakket. Het projectmanagement houdt deze werkwijze doelbewust aan voor het gehele project; zo is ook (financieel) gerapporteerd, met goedvinden van SURF.

4.5 Werkpakket 5: evaluatie en nazorg

In het vijfde werkpakket is het prototype verder gevuld met *goodpractices* en voorbeelden van onderwijsmateriaal. De kennisdisseminatie is in de afrondende fase, maar loopt nog door na het project.

Met het nieuwe prototype is eind december 2004 een uitgebreide gebruikerstest georganiseerd (zie bijlage). Met de resultaten van de gebruikerstest wordt het prototype na de projectperiode bijgesteld. Niet enkel product maar ook proces is geëvalueerd tijdens deze periode (zie paragraaf evaluatie en bijlage evaluatierapport). Aan de hand van het exploitatieplan (zie bijlage) is de overdracht van het prototype naar de staande organisatie binnen Hanzehogeschool en RUG voorbereid. Belangrijk element daarin is de toezegging van de participerende instellingen om met ingang van 1 januari 2005 een webredactie in te stellen voor minimaal een jaar.

Deliverables	Status
- Evaluatierapport	Opgeleverd volgens planning
- Kennisdisseminatierapport	Opgeleverd volgens planning
- Exploitatieplan	Opgeleverd volgens planning
- Eindrapport	Opgeleverd volgens planning

5 Lessons learned

De *lessons learned* voor het project Alabama, zijn hieronder beknopt weergegeven, ze komen meer uitgebreid aan bod in de verschillende kennisdisseminatieproducten van het project.

Docentprofessionalisering

- open opzet docentondersteuning, met ruimte voor eigen prioriteiten van docenten, is aansprekend concept voor universitaire docentondersteuning (zie evaluatie, bijlage D);
- resultaatgerichte workshops vinden veel weerklank, de organisatie van de workshops dient bij een dergelijk omvangrijk programma goed te worden afgestemd op de staande organisatie, bijvoorbeeld door workshops te plannen in lesvrije periodes of op studiedagen (zie evaluatie, bijlage D);
- door zorgvuldige intake met deelnemers kan een workshop op maat worden aangeboden waardoor de kwaliteit hoger wordt (zie evaluatie, bijlage D).

Supportsysteem

- een site voor uitwisseling en communicatie van voorbeelden/goodpractices voorzien in behoefte (zie interne notitie - niet gepubliceerd);
- vermijden onderwijskundige vaktermen is noodzaak voor gebruikswaarde (zie interne notitie - niet gepubliceerd);
- doelen van makers en behoeften van docenten moeten worden afgestemd wil de site bij de gebruikers succesvol zijn (zie interne notitie - niet gepubliceerd).

Projectmanagement

- intensief en gereguleerd contact helpt organisatieverschillen overbruggen, daarbij expliciet aandacht besteden aan de elementen waarin de partners verschillen en op grond daarvan heldere afspraken over werkwijzen van de partners maken (zie diverse kwartaalrapportages);
- ruim middelen reserveren voor implementatie en docentenprofessionalisering is belangrijk om draagvlak voor het project te krijgen, en daarmee wellicht randvoorwaardelijk voor slagen van project (zie evaluatie, en diverse kwartaalrapportages).
- (web)ontwerpproces (beter) structureren (zie evaluatie, en diverse kwartaalrapportages);
- ruimte laten/flexibele aanpak noodzaak voor projecten met meerdere partners, de kaders voor flexibele aanpak continu in beeld houden is een voorwaarde voor succes (zie evaluatie, en diverse kwartaalrapportages).

6 Vooruitblik

De webredactie neemt het voortouw om andere hogeronderwijsinstellingen te betrekken bij het initiatief. De eerste oriëntatie ligt op de sector natuur en techniek. Betrokkenheid van een instituut behelst een actieve deelname aan de site, met de intentie van een instituut tenminste zes goodpractices per jaar aan te leveren; docenten en onderzoekers van partnerinstellingen kunnen zich inschrijven voor de elektronische nieuwsbrief Alabama. Mogelijke kandidaten zijn de faculteit Natuurwetenschappen, Wiskunde & Informatica van de Universiteit van Amsterdam en de faculteit der Natuur- en Wiskunde van de Universiteit Utrecht; en in het hoger beroepsonderwijs HvU, Haagse Hogeschool, van Hall en Leiden.

Het projectmanagement zal zich inspannen om (middelen te werven om) komend jaar de content van Alabama tweetalig aan te bieden; in het Nederlands, en in het Engels.

7. Evaluatie en conclusies

In het 'Plan kwaliteit en evaluatie' is aangegeven dat het project Alabama-Noord op twee manieren geëvalueerd zal worden:

- “summatieve” evaluatie: zijn er een aantal producten opgeleverd?
- “formatieve” evaluatie: zijn een aantal doelen bereikt?

De belangrijkste conclusies vallen samen met de uitkomsten van de evaluatie en volgen hieronder. De verdere uitkomsten van de summatieve en formatieve evaluatie volgen in bijlage D.

Het project levert een online supportsysteem AlaBaMa op (www.rug.nl/alabama). AlaBaMa is een website voor docenten techniek en natuurwetenschappen in het hoger onderwijs. De site presenteert met good practices en voorbeelden direct herbruikbaar onderwijsmateriaal voor onderwijs in academische en beroepscompetenties; het biedt tevens toegang tot kennis (begrippen en methoden over het ontwikkelen en verzorgen van competentiegericht onderwijs en een thematische literatuurlijst) en activiteiten (agenda, aanbod workshops en maatwerk onderwijskundige ondersteuning).

Op hoofdlijnen zijn gebruikers te spreken over het idee voorbeelden en good practices van competentiegericht onderwijsmateriaal onder handbereik te krijgen. De opzet van de site wordt positief gewaardeerd. In de laatste usabilitytest zijn –naast enkele technische bugs- nog kinderziektes en knelpunten gesignaleerd. Het exploitatieplan Alabama voorziet erin dat deze op korte termijn worden opgelost, waarbij het vergroten van de content de voorrang heeft. Zie evaluatie in bijlage D.

Het project is zeer succesvol geweest in het ontwikkelen van grootschalige professionalisering voor docenten natuurwetenschap en techniek. In zowel de RUG als de HG zullen de ervaringen met docentenprofessionalisering en ondersteuning in het project Alabama de verder ontwikkelingen op dit gebied sterk bepalen.

Wat kunnen we, terugblikkend op het project, op basis van de evaluatiegegevens zeggen over de projectresultaten, is de projectdoelstelling gerealiseerd? Op basis van de hierboven geleverde evaluatiegegevens en gesprekken met betrokken docenten constateren we dat de projectdoelstelling voor een belangrijk deel gerealiseerd is, zij het met verschillen tussen de beide projectpartners. Een vernieuwingstraject dat zo nadrukkelijk is gericht op attitude- en gedragsverandering van docenten, maar tegelijk een brug slaat tussen hoger beroeps- en academisch onderwijs maakt het nodig ruimte te laten tussen de beide instituten en tussen afdelingen onderling. De inspanningen richten zich op het in gang zetten van veranderingsprocessen. Het project heeft – zoals hierboven gesteld – een belangrijke groep docenten bereikt en onder andere met het online supportsysteem een aanzet geleverd voor bestending van de in gang gezette activiteiten.

Tot slot heeft de voortvarende uitvoering van het project Alabama voor beide partners duidelijk gemaakt dat het toch mogelijk is om grote onderwijsvernieuwingsprojecten uit te voeren, ook onder regime van een externe subsidiegever, zonder te verzanden in bureaucratie.

Bijlage A. Standlijnen

In het controlling document is een standlijnenoverzicht opgenomen, dat is hieronder weergegeven.

	2002	2003			2004					
	voorbereiding en planning	Werkpakket 1: functioneel ontwerp en systeemontwerp	Werkpakket 2: prototyping	Werkpakket 3: definitief ontwerp en systeembouw	Werkpakket 4: realisatie en implementatie (incrementele delivery)					Werkpakket 5: evaluatie
Rapportageperiodes (3 mnd.)										
Stuurgroep										
Projectgroep										
Werkgroep Conceptueel ontwerp - ontwerpmethode leerlijnen - functioneel ontwerp - functioneel (her)ontwerp										
Werkgroep Ontwerp leerlijnen FWN - pilot opleidinginstituut Biologie en uitbreiding - opschaling - integratie en afstemming FWN/FT - evaluatie en nazorg										
Werkgroep Ontwerp leerlijnen FT - pilot afdeling Human Technology en uitbreiding - opschaling - integratie en afstemming FWN/FT - evaluatie en nazorg										
Werkgroep Webtechnologie - technische verkenning - systeemontwerp - realisatie (incl. prototype) - evaluatie en nazorg										
	: geen projectwerkzaamheden		: projectwerkzaamheden						: intensieve projectwerkzaamheden	
Toelichting (zie ook bijlage Projectorganisatie): <ul style="list-style-type: none"> - de 'Stuurgroep' beoordeelt bij ieder werkpakket het werkplan en resultaten (go/no go-beslissing); - het 'Projectteam' bewaakt voortgang en kwaliteit en voorziet in kennisdisseminatie; - de werkgroep 'Conceptueel ontwerp' ontwerpt functioneel model en ontwerpmethode leerlijnen (samengesteld uit leden 'Projectteam'); - de werkgroep 'Ontwerp en implementatie leerlijnen FWN' stelt eindtermen op voor de leerlijnen, ontwikkelt en implementeert good practices met on-the-job-training voor de faculteit W&N; de docenten in de werkgroep vervullen een klankbord-functie; - de werkgroep 'Ontwerp en implementatie leerlijnen FT' stelt eindtermen op voor de leerlijnen, ontwikkelt en implementeert good practices met on-the-job-training voor de faculteit Techniek; de docenten in de werkgroep vervullen een klankbord-functie; - de werkgroep 'Technologie' verzorgt systeemontwerp, realisatie prototype, systeemherontwerp en realisatie definitief supportsysteem. - Integratie en afstemming is nadrukkelijk voorzien aan begin en einde van ieder werkpakket en in de loop van werkpakket 4. 										

Bijlage B. Kennisdisseminatie

Toetsbare resultaten

Het controlling document Alabama Noord voorziet voor de volledige projectperiode in de volgende toetsbare resultaten:

- tenminste drie Nederlandstalige vakpublicaties (artikelen of boekbijdragen);
- tenminste twee Engelstalige vakpublicaties (artikelen of boekbijdragen);
- tenminste drie presentaties/workshops of posters op nationale vakconferenties;
- tenminste twee presentaties/workshops of posters op internationale vakconferenties;
- een project-website met informatie over de resultaten en de voortgang van het project;

Resultaten

Met de volgende resultaten heeft het project invulling gegeven aan het bovenstaande schema (zie hieronder):

- vakpublicaties (Nederlandstalig): twee, er is nog 1 publicatie in voorbereiding;
- vakpublicaties (Engelstalig): vier;
- presentaties/workshops (Nederlandstalig): zeven;
- presentaties/workshops (Engelstalig): zes;
- website: er is in 2003 een projectwebsite ingericht op het platform www.rug.nl/alabama; deze is vervangen door het prototype van de Alabama-website, waarop een afgeschermd deel voor de projectmedewerkers was ingericht.

Naast de bovenstaande resultaten mag vermeld worden dat er binnen het project ruim aandacht is besteed aan de kennisdisseminatie binnen de instellingen. Zo is er tijdens de projectperiode in de beide faculteiten aandacht besteed aan het project door besprekingen met de verantwoordelijke (opleidings)directeuren en managementteams, door publicaties in faculteitskrant of nieuwsbulletins (onder andere door middel van artikelen in de Hanze, de Hogeschoolorkrant, en een speciale uitgave mbt OnderwijsInnovatie), door tal van presentaties op studiedagen. Ook zijn presentaties verzorgd voor Voortgezet Onderwijs en ROC's.

Publicaties

Naam project	Alabama Noord
Datum	2004
Auteur(s)	J. van Kruiningen
Titel	<i>Het Communicatieve Vaardigheden-project. Over ecologie, 'chaos' en interactie in universitaire onderwijsvernieuwing</i>
Bron (bijvoorbeeld naam tijdschrift)	Anéla, toegepaste taalwetenschap in artikelen 72 - 2004/2
Plaats, land, uitgever	Tilburg (redactieadres), Nederland. Nederlandse Vereniging voor Toegepaste Taalwetenschap
Url meer informatie	http://www.anela.nl/tijdschrift.html www.website.nl
Bestand voor op de website (indien het op de SURFsite mag worden geplaatst)	nvt

Naam project	Alabama Noord
Datum	22 juni 2004
Auteur(s)	B. van de Laar, A. Kam & A. van Trigt
Titel	<i>Communication training: experiences at the University of Groningen, the Netherlands</i>
Bron (bijvoorbeeld naam tijdschrift)	Paper voor Cornell Consortium for Writing in the

Plaats, land, uitgever Url meer informatie Bestand voor op de website (indien het op de SURFsite mag worden geplaatst)	Disciplines Ithaca, New York, VS Cornell University www.arts.cornell.edu/knight_institute/consortium/2004consortium.html Cornell 040624 [Writing at Groningen University - paper]
Naam project Datum Auteur(s) Titel Plaats, land, uitgever	Alabama Noord oktober 2004 Erwin de Beer/José Eggink <i>Teach as you preach: 4C/ID at Hanze university. Paper voor POPBL 2004</i> <i>Esbjerg</i> , Denemarken
Naam project Datum Auteur(s) Titel Plaats, land, uitgever Url meer informatie	Alabama Noord augustus 2004 Araceli Adams/José Eggink Butlletí de l'Institut de Ciències de l'Educació Girona, Spanje (http://www-ice.upc.es/butlleti/index.htm)
Naam project Datum Auteur(s) Titel	Alabama Noord juni 2005 B. van de Laar & A. van Streun in prep.
Naam project Datum Auteur(s) Titel Bron (bijvoorbeeld naam tijdschrift)	Alabama Noord december 2003 P.H.M. Cremers Niets is zo blijvend als verandering. Onderwijsinnovatie, p. 14-16
Naam project Datum Auteur(s) Titel Bron (bijvoorbeeld naam tijdschrift) Plaats, land, uitgever	Alabama Noord 2004 P.M.H. Cremers <i>Nothing is more permanent than change. (Re)designing a bachelor's degree course at Hanze University Groningen, the Netherlands.</i> Eigen publicatie Delft, Nederland, Axis

Presentaties / workshops

Naam project Datum Conferentie Plaats, land Presentator Titel Url meer informatie Bestand voor op de website (indien het op de SURFsite mag worden geplaatst)	Alabama Noord 18 maart 2003 Conference on College Composition and Communication 2003 New York, Verenigde Staten F. Kramer, J. van Kruiningen, B. van de Laar, Y. Meinema & M. van der Werff <i>Encounters of the sciences and humanities in introducing a communication skills program in a Dutch science faculty</i> http://www.ncte.org/profdev/conv/cccc nvt
Naam project Datum Conferentie Plaats, land Presentator Titel Url meer informatie Bestand voor op de website (indien het op de SURFsite mag worden geplaatst)	Alabama Noord 23-25 juni 2003 European Association for the teaching of Academic writing - EATAW 2003 Budapest, Hongarije J. van Kruiningen <i>Bottom up faculty development and top down perpetuation in a communication-in-the-disciplines project.</i> http://www.ceu.hu/eataw/ nvt
Naam project Datum Conferentie Plaats, land Presentator Titel Url meer informatie Bestand voor op de website (indien het op de SURFsite mag worden geplaatst)	Alabama Noord 18 november 2003 Surf Onderwijsdag Den Haag, Nederland B. van de Laar <i>Alabama Noord</i> www.surf.nl/owd2003 Surf_031118 [owd2003 BvdL]
Naam project Datum Conferentie Plaats, land Presentator Titel Url meer informatie Bestand voor op de website (indien het op de SURFsite mag worden geplaatst)	Alabama Noord 16 april 2004 The New Engineer Groningen, Nederland B. van de Laar <i>Alabama Noord, using an online support system: 1+1=3</i> nvt nvt

Naam project Datum Conferentie Plaats, land Presentator Titel Url meer informatie Bestand voor op de website (indien het op de SURFsite mag worden geplaatst)	Alabama Noord 25 mei 2004 Professionalisering en ICT in het hoger onderwijs (Surf/DU) Amersfoort, Nederland B. van de Laar <i>Goodpractices, ideeën en gedeelde frustraties: over online professionalisering en docentenondersteuning</i> www.surf.nl SurfDU_250504 [seminar professionalisering]
Naam project Datum Conferentie Plaats, land Presentator Titel Url meer informatie Bestand voor op de website (indien het op de SURFsite mag worden geplaatst)	Alabama Noord 1 juni 2004 Studio course en online support in hoger onderwijs (UvA/UU/RUG) B. van de Laar <i>Online professionalisering en docentenondersteuning</i> nvt nvt
Naam project Datum Conferentie Plaats, land Presentator Titel Url meer informatie Bestand voor op de website (indien het op de SURFsite mag worden geplaatst)	Alabama Noord 17 november 2004 Onderwijsdag FWN - RUG Groningen, Nederland B. van de Laar & A. Kam <i>Alabama : good practices in bètaonderwijs</i> www.rug.nl/fwn/onderwijsdag www.rug.nl/alabama/ nvt
Naam project Datum Conferentie Plaats, land Presentator Titel	Alabama Noord 5 november 2003 RUG onderwijsdag Groningen, Nederland J.Eggink, R.G. Kempen <i>Curriculumdesign met 4c/id</i>
Naam project Datum Conferentie Plaats, land Presentator Titel	Alabama Noord 22 maart 2004 Velon-congres Arnhem, Nederland R.R. van der Lei <i>Hoe leert een kok koken – van beroepsprofiel tot onderwijspraktijk.</i>
Naam project Datum Conferentie Plaats, land Presentator Titel	Alabama Noord 2004 Landelijke dag studievaardigheden Amsterdam, Nederland P.M.H. Cremers <i>De kok – 4c/id</i>

Naam project	Alabama Noord
Datum	16 april 2004
Conferentie	The New Engineer – from Hi-Tech to Hu-Tech
Plaats, land	Groningen, Nederland
Presentator	J. Kersten & R.G. Kempen
Titel	<i>Workshop 4C/ID (Engelstalig)</i>

Naam project	Alabama Noord
Datum	16 april 2004
Conferentie	The New Engineer – from Hi-Tech to Hu-Tech
Plaats, land	Groningen, Nederland
Presentator	P.M.H. Cremers & R.G. Kempen
Titel	<i>The role of lecturers in competency-based learning</i>

Naam project	Alabama Noord
Datum	28 & 29 oktober 2004
Conferentie	<i>POPBL Workshop 2004</i>
Plaats, land	<i>Esbjerg</i> , Denemarken
Presentator	Erwin de Beer
Titel	Getting acquainted with 4C/ID

Bijlage C: Exploitatieplan website 'Alabama, voor competentiegericht onderwijs'

In de volgende paragrafen is aangegeven hoe het eerste jaar na afloop van het project de exploitatie van de website Alabama is voorzien.

Toegankelijkheid

De website Alabama wordt na afloop van de projectperiode op de URL www.rug.nl/alabama (en bij voorkeur ook op URL www.alabamagoodpractices.nl) open gesteld. De content op de site is voor medewerkers van de Hanzehogeschool en Rijksuniversiteit Groningen volledig toegankelijk, met inachtneming van de Alabama-etiquette. Voor overige gebruikers zijn bijlagen/attachments met onderwijsmateriaal afgeschemd aangeboden, deze zijn alleen op te vragen via de auteur.

Tekstkader 2; Alabama etiquette

Wie gebruikmaakt van het materiaal op AlaBaMa, houdt zich aan de volgende gebruiksregels:

Indieners van materiaal hebben de verantwoordelijkheid zorgvuldig te vermelden onder welke voorwaarden het materiaal mag worden hergebruikt. Denk hierbij aan copyright, kosten, overname met vermelding van de naam van de oorspronkelijke ontwikkelaar, aanpassing van het materiaal voor eigen doeleinden enzovoort.

- 1. Gebruikers van AlaBaMa zijn verplicht de voorwaarden te respecteren die de indiener aan het gebruik van het materiaal heeft verbonden.*
- 2. Materiaal dat op de site AlaBaMa wordt gepubliceerd, mag niet worden opgenomen in producten die tot doel hebben deze materialen commercieel te exploiteren, tenzij de ontwikkelaar van het betreffende commerciële product daarover overeenstemming heeft bereikt met de ontwikkelaars van deze materialen.*

De redactie van AlaBaMa kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor de manier waarop materiaal dat op de site is geplaatst wordt hergebruikt.

Organisatie

De website wordt ondersteund door een webredactie van docenten en onderwijskundigen van de deelnemende partners. De webredactie valt het eerste jaar onder het penvoerschap het ScO van de RUG, faculteit der Wiskunde en Natuurwetenschappen. De deelnemende instituten (partners) leveren ieder een inzet van 0,1 fte gedurende 2005. Voorstel bezetting webredactie: drs. A. Kam (RUG); B. van de Laar (RUG), drs. C. van Ee (HG) en drs. J. Eggink (HG).

Partners

De webredactie neemt het voortouw om andere hogeronderwijsinstituten te betrekken bij het initiatief. De eerste oriëntatie ligt op de sector natuur en techniek. Betrokkenheid van een instituut behelst een actieve deelname aan de site, met de intentie van een instituut tenminste zes goodpractices per jaar aan te leveren; docenten en onderzoekers van partnerinstellingen kunnen zich inschrijven voor de elektronische nieuwsbrief Alabama. Mogelijke kandidaten zijn de faculteit Natuurwetenschappen, Wiskunde & Informatica van de Universiteit van Amsterdam en de faculteit der Natuur- en Wiskunde van de Universiteit Utrecht; en in het hoger beroepsonderwijs HvU, Haagse Hogeschool, van Hall en Leiden.

Inhoud/content

De website wordt in 2005 uitgebreid met tenminste 24 goodpractices, de webredactie draagt zorg voor evenwichtige spreiding over HBO en WO, en spreiding van de inhoud.

Functionaliteiten

Nieuwe functionaliteiten volgen in het verlengde van het onderstaande schema; gebruikerswensen blijven waarschijnlijk najlen. Nieuwe functionaliteiten worden ontwikkeld op verzoek van de webredactie.

	Funtionaliteiten Alabama							
Versie site	Weergave kennis (enkelvoudige pagina)	Weergave voorbeelden (enkelvoudige pagina)	Weergave goodpractice (enkelvoudige pagina)	Weergave goodpractice/ voorbeeld (meervoudige)	Intern linken goodpractice/ voorbeeld en kennis	Aanmelden voorbeelden	Zoekformulier a.d.h.v. trefwoorden goodpractices/ voorbeelden	Discussieplatform (eventueel)
Alabama vs 1.0 (dd 20.01.04)								
Alabama vs 1.1 (dd 30.06.04)								
Alabama vs 2.0 (dd 30.09.04)								
Alabama vs 3.0 (dd 31.12.04.04)								

Communicatie

De webredactie onderhoudt een (drie-)maandelijkse nieuwsbrief die aangeeft welke nieuwe *content* op de site is opgenomen, welke nevenactiviteiten op stapel staan (workshops, cursussen) en eventueel ander nieuws zoals relevante conferenties en publicaties.

Bijzondere aspecten

Het projectmanagement zal zich inspannen om komend jaar de content van Alabama tweetalig aan te bieden; in het Nederlands, en in het Engels.

Bijlage D. Evaluatie

Summatieve evaluatie (producten)

Website

Het project levert een online supportstelsysteem AlaBaMa op (www.rug.nl/alabama). AlaBaMa is een website voor docenten techniek en natuurwetenschappen in het hoger onderwijs. De site presenteert met good practices en voorbeelden direct herbruikbaar onderwijsmateriaal voor onderwijs in academische en beroepscompetenties; het biedt tevens toegang tot kennis (begrippen en methoden over het ontwikkelen en verzorgen van competentiegericht onderwijs en een thematische literatuurlijst) en activiteiten (agenda, aanbod workshops en maatwerk onderwijskundige ondersteuning).

Op hoofdlijnen zijn gebruikers zeer te spreken over het idee voorbeelden en good practices van competentiegericht onderwijsmateriaal onder handbereik te krijgen. De opzet van de site wordt positief gewaardeerd. In de laatste usability-test zijn –naast enkele technische bugs- nog kinderziektes en knelpunten gesignaleerd op het gebied van:

- het functioneren van het zoekformulier en bijbehorend zoektermen/trefwoorden;
- de (hoeveelheid) content op de site;
- onderscheid tussen voorbeelden en good practices van onderwijsmateriaal op de site;
- gebruik links naar interne en externe websites;
- gebruik onderwijskundige begrippen (jargon).

Het exploitatieplan Alabama voorziet erin dat deze op korte termijn worden opgelost, waarbij het vergroten van de content de voorrang heeft.

De site AlaBaMa presenteert bij het afronden van het project ruim twintig voorbeelden en good practices voor het Bachelor en Master onderwijs, via een speciaal zoekformulier te ontsluiten op discipline, competentie en onderwijskundige term. In de loop van het project bleek bij docenten geen uitgesproken behoefte te bestaan een ordening van goodpractices / voorbeelden naar productlevenscyclus of onderzoekscyclus, deze maakt dan ook geen onderdeel uit van de site.

Docentenprofessionalisering

Aan de (voormalige) faculteit Techniek van de Hanzehogeschool zijn 129 docenten betrokken geweest bij professionaliseringsactiviteiten; aan de faculteit der Wiskunde en Natuurwetenschappen 87.

Formatieve evaluatie (projectdoelen)

Is het project Alabama-Noord erin geslaagd een innovatief onderwijsconcept te implementeren binnen de betrokken instellingen aan de hand van waarvan herbruikbare onderwijscomponenten zijn ontwikkeld en is er een docentensupportstelsysteem om de ontwikkeling van onderwijs te ondersteunen?

Wat kunnen we, terugblikkend op het project, op basis van de evaluatiegegevens zeggen over de projectresultaten, is de projectdoelstelling gerealiseerd? Op basis van de hierboven geleverde evaluatiegegevens en gesprekken met betrokken docenten constateren we dat de projectdoelstelling voor een belangrijk deel gerealiseerd is, zij het met verschillen tussen de beide projectpartners. Een vernieuwingstraject dat zo nadrukkelijk is gericht op attitude- en gedragsverandering van docenten, maar tegelijk een brug slaat tussen hoger beroeps- en academisch onderwijs maakt het nodig ruimte te laten tussen de beide instituten en tussen afdelingen onderling. De inspanningen richten zich op het in gang zetten van veranderingsprocessen. Het project heeft – zoals hierboven gesteld – een belangrijke groep docenten bereikt en onder andere met het online supportstelsysteem een aanzet geleverd voor besteding van de in gang gezette activiteiten.

Veel docenten waardeerden juist het karakter van het project; gericht op uitwisseling van ervaringen en materialen met en tussen docenten. De docenttrainers zijn als groep ‘meedenkers’ en adviseurs geleidelijk aan ingeburgerd geraakt in de beide instellingen en worden door veel docenten beschouwd als een vanzelfsprekende aanwezigheid. Daarbij vormt overigens het feit dat de betrokkenheid van

docenten bij het project aan RUG door sommigen als te vrijblijvend is ervaren, een aandachtspunt voor iedere vorm van bestendinging.

Onderwijsconcept, onderwijscomponenten en professionaliseringsworkshops

Uit de voortgangsbesprekingen met de facultaire werkgroep en de opleidingsdirecteuren (2002/2003) kwam het volgende beeld van het project naar voren.

Sterke punten	Zwakke punten
Sterk gericht op de praktijk van de docenten in de faculteit en bevindt zich dicht bij de werkvloer.	Niet in iedere opleiding is sprake van het gewenste uitstralingseffect.
Het project biedt ruimte voor 'bottom up'-initiatieven.	De continuïteit van de vernieuwingen is nog onvoldoende bestendigd en gewaarborgd door opleidingscommissies en opleidingsmanagement.
Werkwijze beleidsmatig goed gestructureerd, gericht op het gehele curriculum en op de ontwikkeling van geïntegreerde leerlijnen.	De oriëntatie op soorten vaardigheden en werkvormen varieert soms per opleiding.
Grote betrokkenheid van de taakgroep en de facultaire werkgroep; men werkt constructief	
De aanpak en inbreng van de taakgroep van het Etoc beschouwt men als waardevol en deskundig	

In het project zijn workshops systematisch geëvalueerd, het streven was dit te doen aan de hand van standaard evaluatieformulieren, maar omdat doel en thema van de workshops varieerden, zijn soms vragen aangepast of toegevoegd. De vragen zijn onder te brengen in drie categorieën: meningen van deelnemers over de inhoud/thematiek van de workshops, de workshops als werkvorm en over het effect van de workshops.

Vragen m.b.t.	positief oordeel	negatief oordeel
Inhoud van de workshops	86 %	14 %
Workshop als effectieve werkvorm	85 %	15 %
Effect van de workshop	75 %	25 %

Uit de percentages blijkt dat op alle categorieën overwegend positief is geantwoord. De antwoorden op open vragen geven een vergelijkbaar beeld. De deelnemers noemen daarbij als belangrijkste ervaring dat de workshops de mogelijkheid boden tot interactie en uitwisseling met collega's, en dat ze concreet onderwijsmateriaal opleverden voor de onderwijspraktijk. Ook bij de vraag naar het effect van de workshops noemen deelnemers vooral het feit dat door uitwisseling van ervaringen en interactie met collega's, inzicht ontstond in de (bestaande variaties in) wijzen van beoordelen van studentteksten en in het belang van het gezamenlijk vaststellen van beoordelingscriteria.

Het professionaliseringsprogramma in de FWN is in het eerste projectjaar ook geëvalueerd met een enquête; hierbij gaat het om de professionaliseringsactiviteiten die een voortzetting zijn van een sinds 2000 lopend facultair vernieuwingsprogramma, waarbij de prioriteit is gegeven aan ondersteuning en herenwerp van onderwijs in communicatieve competenties. De vragenlijst is door 59 medewerkers ingevuld. 7 respondenten namen niet direct deel aan de professionaliseringsactiviteiten, de overigen respondenten waren actief betrokken bij het project.

De respondenten zijn voor het merendeel positief over de werkwijze in, en resultaten van het project:

- 52,7% geeft aan dat de professionalisering heeft geleid tot concrete verandering in onderwijspraktijk;
- 43% stelt vast dat zijn/haar visie op (vakgeïntegreerd) communicatie-onderwijs is veranderd door de projectactiviteiten.

Daar waar respondenten aangeven dat van verandering in praktijk of visie géén sprake is, geeft een behoorlijk aantal aan dat daarbij wel degelijk sprake is geweest van verdieping of bevestiging van bestaande aanpak of visie. Sommigen achten hun betrokkenheid bij het project te beperkt om van verandering te kunnen spreken. 80% van de respondenten die actief bij het project betrokken waren door het volgen van workshops of in samenwerktrajecten, acht voortzetting van projectactiviteiten zinvol. Ook de 7 respondenten (11%) die tot nu toe slechts éénmalig een voorlichtingssessie bijwoonden ('niet actief'), geven ook aan verdere betrokkenheid bij het project zinvol te achten.

De respondenten noemen als sterke en zwakke punten:

Sterke punten	Zwakke punten
de reflectie, het meedenken, de uitwisseling van ideeën en ervaringen met projectmedewerkers en met collega's, de concrete aanpak vanaf de werkvloer	vrijblijvendheid voor docenten
de gegroeide bewustwording en verbetering ten aanzien van beoordelings- en feedbackmethoden	nog onvoldoende gegroeid draagvlak en structurele inbedding in de opleidingen
de integratie van CV in de vakken	
het ontwikkelde onderwijsmateriaal	
de expertise en ondersteuning vanuit het projectteam.	

Door betrokkenen is overigens, zowel in de bijeenkomsten als in de antwoorden op de vragenlijst, als nuancering aangevoerd dat het gebrek aan bestendinging van onderwijsvernieuwingen niet specifiek is voor het project; eerder past het in de cultuur en het systeem van de universitaire organisatie. Het gebrek aan 'incentives' voor professionalisering bemoeilijkt bestendinging. Het project heeft echter – aldus deelnemers aan de besprekingen - juist een aanzet geleverd voor die bestendinging, onder andere door bijvoorbeeld eindtermen Communicatieve Vaardigheden te formuleren voor Bachelors- en Mastersniveau in de FWN, en door een checklist op te stellen voor opleidingsbeleid. Wat ook als een factor in bestendinging en continuering kan worden beschouwd is het feit dat het project docenten heeft aanzet tot stelselmatiger overleg en afstemming over programmering, begeleiding en beoordeling bij onderwijs in communicatieve vaardigheden. Verschillende respondenten en gesprekspartners benadrukken de noodzaak van 'lange adem' en voortzetting van de activiteiten om zo resultaten vast te kunnen houden en breder te implementeren.

Het professionaliseringsprogramma bij de Hanzehogeschool Groningen bestond uit één of meerdere dagdelen. Basis aan elke workshop stond de onderwijsontwerpmethode 4c/id. Van de 129 deelnemers aan de workshop hebben ca. 80 docenten de evaluatie ingevuld, die aan het einde van de workshop is verspreid. Het betrof voornamelijk de uitgebreidere workshops van meerdere dagdelen, waarin één of meerdere kwartalen onderwijs in werden ontworpen.

Gemiddelde waardering voor de workshops was ruim voldoende (6.98). De workshops zijn daarnaast op meerdere aspecten beoordeeld. Hoe de verschillende items scoren, staat in onderstaande tabel vermeld. De meeste items scoren erg positief: op twee onderdelen na zijn meer dan 70% van de deelnemers positief of de verschillende aspecten van de workshop. De workshops zullen dan ook voortgezet worden in de onderwijsontwikkeling op de HG.

Item	Percentage tevreden
De inhoud van de workshop biedt voldoende handreikingen om onderwijs te ontwikkelen.	91
Door de workshop ben ik beter in staat competentiegericht onderwijs te ontwikkelen.	80
Ik beheers de basisprincipes van 4c/id	75
De manier van presenteren was plezierig	76
De workshop is uitdagend en motiverend	78
De opdrachten waren nuttig	77
De duur van de workshop was goed	74
De werkvormen passen goed bij de inhoud	76
Ik wil in het vervolg 4c/id gebruiken in mijn onderwijs	74

De workshopleider gaf goed inhoud aan de workshop	88
Ik kreeg goede feedback op producten	86
Ik kreeg antwoord op vragen	88
Ik heb goed voor kunnen bereiden	42
De groepsgrootte was prettig	91
Ik heb de uitgereikte map op een nuttige manier gebruikt	52

Voor elk ontwikkeld themablok (samenhangend stuk onderwijs voor één kwartaal) moest een globaal ontwerp en een themamap worden ingeleverd. Het (format) globaal ontwerp volgt de gestructureerde en competentiegerichte manier van de ontwikkelmethode. Het globaal ontwerp levert een overzicht van onder andere de gevolgde stappen, de samenhang binnen het blok, inhoud van de verschillende componenten van het onderwijs en een van de toetsing binnen het blok op. De themamap levert al het materiaal dat studenten nodig hebben om een themablok goed te kunnen volgen (inhoud, samenhang, toetsing, opdrachten, literatuur, achtergrondinformatie). Financiering aan de verschillende afdelingen vond plaats zodra globaal ontwerp en themamap ingeleverd en beoordeeld waren.

Beoordeling van de verschillende producten heeft plaatsgevonden door middel van een quick scan, die uitgevoerd werd door een kwaliteitszorgcommissie van de faculteit. De kwaliteit van de verschillende producten verschilde. Grote winst voor de Hanzehogeschool Groningen is dat voor de meeste themablokken geldt dat de samenhang tussen de verschillende onderdelen vergroot is, een gevolg van de ontwikkelmethode in combinatie met de workshops, waar altijd in teams gewerkt wordt. Goede voorbeelden van producten worden in de workshops gebruikt en dienen als voorbeeld voor nieuw te ontwikkelen producten.

Voorbeelden

1. [Actieve studenten bij Home Automation](#)
Studenten gaan in deze cursus zelf lesgeven, toetsen maken en beoordelen. De nieuwe rol van student maakt de studenten erg actief en enthousiast voor het onderwijs en de inhoud van de leerstof.
2. [Cd-rom communicatieve vaardigheden](#)
Op een cd-rom is een groot aantal handouts opgenomen, toegesneden op communicatieve competenties die studenten Farmacie in hun latere beroepspraktijk nodig hebben. Docenten van de opleiding kunnen daarmee gemakkelijk naar wens en op maat informatie over verschillende communicatieve vaardigheden integreren in hun onderwijs.
3. [De kamervraag](#)
In deze opdracht bereiden studenten Milieuwetenschappen in de rol van ambtenaar het antwoord voor op een kamervraag over een milieu-gerelateerde kwestie. In groepjes maken ze een tweeledig document, bestaande uit een heldere en compacte beantwoording van de vraag en een bijlage met relevante wetenschappelijke achtergrondinformatie.
4. [Handleiding projectonderwijs Human Technology](#)
De HT-ingenieur werkt veel en vaak in projecten. Vandaar dat projecten in het bouwkunde onderwijs een prominente plaats innemen. Binnen elk themablok staan als rode draad projecten centraal. Om dit succesvol te kunnen doen is voor studenten deze handleiding gemaakt.
5. [Het studentencongres Informatica](#)
Masters-studenten Informatica aan de RuG schrijven een artikel, doen actief mee aan het reviewproces en houden een presentatie tijdens een studentencongres. De voertaal daarbij is Engels. De artikelen worden gepubliceerd in een congresbundel. Een Nestor-omgeving leidt het hele proces van onderwerpkeuze, paper submitten, review proces e.d. in goede banen. Inclusief een direct invulbaar review-formulier en een review-checklist.
6. [Kerndocument Communicatieve Vaardigheden Informatica](#)
Hoe gaan we in het informaticaonderwijs aan de RuG om met communicatieve vaardigheden? Het Kerndocument Communicatieve Vaardigheden biedt zowel beginnende als zittende docenten houvast.
7. [Lifecycle Database: voorbeeld van een aanvulopdracht](#)
In het thema 'Beheren van de lifecycle van een database' krijgen studenten een vaardighedenhiërarchie van twee niveaus te zien. In deze opdracht moeten studenten het derde niveau van de vaardighedenhiërarchie aanvullen, door goed de literatuur te bestuderen. Hierdoor maken zij de ondersteunende informatie zich gauw eigen en hebben ze minder moeite met de grotere projectopdracht die later volgt.
8. [LST, Eiwit Zuiveren: onderwijs ontwikkelen volgens de 4c/id-methode](#)
In dit voorbeeld wordt in het kort weergegeven hoe je een thema ontwikkelt volgens de 4c/id-methode. Dit gebeurt volgens de 10 stappen zoals Van Merriënboer die heeft omschreven en ook in de workshops van Herontwerp gehanteerd worden.
9. [Opdracht Architectonisch ontwerp: Het Badhuis](#)
Het gaat om een functioneel realistische opdracht. De opdracht is: Ontwerp voor een gebouw met een voormalige kerk functie een publiek badhuis
10. [Opleidingsprofiel Brede Bachelor of Engineering – een basis voor een curriculum](#)
Het maken van een curriculumontwerp is vaak een lastige klus, helemaal als het over de breedte van een Bachelor gaat. Dit voorbeeld laat zien hoe Engineering hiermee om is gegaan voor haar deeltijdopleiding. Het bijgaande format is voor eigen opleiding direct te gebruiken.
11. [Presenteren en reflecteren in beroepsgerichte contexten](#)
Binnen de cursus Beheer en beleid van kust en zee van de opleiding Mariene Biologie wordt, ondanks het drukke programma, op een intensieve, contextrijke en gevarieerde manier aandacht besteed aan presenteren. Binnen het opdrachtontwerp contrasteren studenten verschillende retorische situaties door middel van een reflectieformulier en video opnames.
12. [Project Hanzeprent, bouw van een applicatie in Ms-Access](#)
Hanzeprent is een casus die gebruikt wordt om het traject van analyse en ontwerp tot de bouw van een bedrijfskundig informatiesysteem te oefenen
13. [Studiehandleiding Werktuigbouwkunde](#)

Themamap (studiehandleiding voor studenten) PRT van een beroepsgericht thema voor de opleiding Werktuigbouwkunde. Het thema is opgezet volgens 4c/id. Uit het materiaal blijkt hoe zich dat kan vertalen naar materiaal voor studenten.

14. [Themamap Informatiestromen](#)
In deze themamap zit materiaal voor het thema Informatiestromen, voor het onderdeel Veranderingsaanpak. De aanpak voor dit beroepsgerichte thema wordt duidelijk. Verder bevat het o.a. materiaal voor (peer)assessment .
15. [Verbetering van themacourses op Blackboard](#)
Er kan geconstateerd worden dat de kwaliteit van themacourses op Blackboard nogal wat te wensen over laat. Aan de hand van voorstellen ter verbetering van themacourses hoeven docenten niet zelf het wiel uit te vinden over hoe een course gestructureerd ingericht kan worden en kunnen verbeteringen in bestaande courses aangebracht worden.

Goodpractices

1. [Competentiegerichte stage](#)
De stage wordt vaak gezien als een extensieve onderwijsvorm: de student loopt een tijdje mee in het bedrijfsleven, maakt daar een verslag van en voilà, een semester gevuld. Als het bij een stage gaat om een praktijkopdracht ligt dit natuurlijk anders. De vraag is dan evenwel of de praktijkopdracht past bij nog te verwerven competenties. Door nadrukkelijk uit te gaan van een competentiegerichte stage werken de studenten doelgericht aan hun competenties, reflecteren erop en kunnen studenten zich op een consistente manier ontwikkelen.
2. [Competentiegerichte toetsing: Peer-assessment](#)
Het peer-assessment formulier in de vorm van een spreadsheet wordt gebruikt om competenties op het gebied van leervermogen, prestatiemotivatie, probleem analyse, samenwerken en sensitiviteit te scoren.
3. [De melkfabriek, dimensioneren van een productielijn](#)
Dit is competentiegericht onderwijs volgens 4C/ID vormgegeven in het thema Melkfabriek.
4. [Een systematische probleemaanpak \(spa\) voor adviesproblemen bij 'management en organisatie'](#)
Hoe kom je tot een goed advies bij problemen op het terrein van 'management en organisatie'?
5. [Eindtermen communicatieve vaardigheden voor brede bachelors](#)
Overzicht van eindtermen op het gebied van communicatieve vaardigheden. Bachelors en masters van opleidingen aan de Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen voldoen idealiter aan het eind van hun opleiding aan deze eindtermen, willen zij aan de slag kunnen als academisch professional. De eindtermen kunnen ook een rol spelen bij de accreditatie van brede bacheloropleidingen.
6. [Handleiding projectonderwijs bouwkunde](#)
De handleiding projectonderwijs biedt ondersteuning bij de algemene leerdoelen van projecten. Het gaat daarbij om het inhoudelijk oplossen van problemen, methodisch werken, samenwerken in een groep, en de projectbeheersing.
7. [Het actieve college](#)
Studenten doceren studenten, dat is de gedachte achter de werkvorm van het actieve college. De resultaten: verbeterde tentamenresultaten en gemotiveerde studenten.
8. [Peer reviewen: Student Colloquium Informatica](#)
In deze good practice wordt beschreven hoe peer reviewing is ingezet bij Informatica (FWN) als manier om studenten kennis te laten maken met het reviewen in de academische beroepspraktijk. Dit gebeurde tijdens het Engelstalige Mastervak Studentcolloquium.
9. [Softwareproject in het echt](#)
Informaticastudenten aan de Rijksuniversiteit Groningen vormen projectteams in het fictieve bedrijf BIT, dat opdrachten uit het bedrijfsleven uitvoert volgens reële normen en methoden. Door deze simulatie maken studenten kennis met de procedures rondom het uitvoeren van softwareprojecten.
10. [Uitwerking Docenthandleiding 4C/ID](#)
Uitwerking van de docenthandleiding 4C/ID bij het thema ICT Infrastructuur. De handleiding is gemaakt voor docenten die studenten in een themablok gaan begeleiden. Op basis van de principes van 4C/ID.
11. [Uitwerking van de combinatie van de algemene en beroepscompetenties bouwkunde](#)
Hoe formuleer je algemene competenties en beroepscompetenties? Een voorbeeld uit de bouwwereld.